

СПИСИ С ОБЕ ОБАЛЕ: НАД ПРЕПИСКОМ ПРОТЕКЛОГ ВРЕМЕНА

Миливој Ненин, *С обе обале: огледи, прикази, цртице*, СКД „Просвјета”,
Загреб 2024

Концем прошле календарске године академик Миливој Ненин (Лок, Шајкашка, 1956) објавио је, у едицији „Мала плава библиотека” и издању Српског културног друштва „Просвјета” у Загребу, нову књигу, насловљену *С обе обале*. Тематизујући, с преписком као основном потком приче, историјску стварност чврсте утемељености и вишевековног постојања српске књижевности на данас страним а територијално најближим географијама, те везе и односе српских и хрватских књижевника, књижевности и култура у претходна два века, аутор успева да донесе мноштво скрајнутих сторија, пренебрегнутих детаља и заборављених истина.

Причајући занимљиву, историјски одлежану причу, две никада даље обале цењени књижевни историчар успео је да повеже централним током њихових, некада, јаких и константних, широкопроточних и вишесмерних веза. Вођен књижевним, потврђеним и провереним вредностима као мерилима квалитета, непомогнут и немотивисан интересним белосветским фондовима, који неискрено, за своје тренутне интересе, подгревају превреле фабуле пропалих идеја и политика, Ненин трезвено сагледава прошлост и оставља чињеницама да буду учитељице живота. Подухвати овога типа заиста, у данашње доба, у најмању руку, заслужују и *zavrjeđuju* барем стручну читалачку пажњу и подршку. Тренутна рецепција ове књиге, с друге стране, сведочи о општој небризи и за овакав приступ, и за овакав третман некадашњег заједничког наслеђа. Наиме, пола године је протекло, а тек једна библиотека у Србији поседује уникатан примерак ових одабраних огледа, приказа и цртица, који, при томе, не сме да напусти простор матичне читаонице. У земљи у којој је дело публиковано ситуација је, срећом, двоструко боља, и дупли број егземплара налази се на полицама хрватских библиотека: један од њих чека у *spremištu arhivskih primjeraka*, а други у *zatvorenom spremištu*

Националне и свеучилишне књижнице у Загребу. У намери да и побољшам и *prospješim*, ничим незаслужен, положај и третман овога сваке хвале вреднога дела, латио сам се иницијално и писања кратког водича кроз његове три целине и двадесет и четири поглавља.

Од самог почетка ове књиге, Миливој Ненин заводи читаоце својом непретенциозном ученошћу и врхунским хумором који вреба и из, на први поглед, најопаснијих ситуација. Као несумњиво ванредан познавалац свих стаза и богаза на своме путу, све оно чему се, с правом и од срца, можемо насмејати, он не избегава да истакне, разобличавајући и неке одглумљене величине и *hinjene vrijednosti*. Наводећи како је Матош за Јанка Веселиновића и Стјепана Митрова Љубишу гномски закључио да „Остали пишу, ови причају”, и сам Миливој Ненин, ученим а лако проходним стилем, одмереним реченицама, мирним тоном и уз осмејак на крају усана, кроз целу књигу прича приче у својим текстовима, на тај начин држећи читаоца константно будним и заинтересованим за наредни пасус. Смештајући фактографију увек у контекст, он не претрпава цитатним илустрацијама садржаје свога казивања, водивши нас, разложно и концизно, до промишљених закључака. Када, у уводној реченици трећег текста, одабере да напише „Прича под насловом Милан Савић и Симо Матавуљ [...] не може се испричати”, он причу ставља, андрићевски, изнад писања, свестан да пажња читаоца лежи управо у том детаљу у којем он осећа искреност приповедача и емотивну инволвираност у сваки рукавац казаног. Истичући, елегантно и господски – за разлику од моје следеће речи – нонсенс Михаела Мартенса да „Андрић није био мајстор за уводне реченице”, Ненин нам отвара очи управо ка својој маестралности на овом пољу, јер не постоји српски научник који занимљивије од шајкашког причописца започиње своје текстове. Они који су имали срећу да им он буде и професор, сигуран сам да ће потврдити мој став да, у нашој култури, у овом веку, не постоји човек који говори тише а казује више од Миливоја Ненина.

Памтљиве и поучне истакнуте занимљивости и *čudnovatosti* такође чине ову књигу, као и све претходне истога аутора, пријемчивим штивом. Сазнаћемо и упамтити да су се Матош и Милета Јакшић упознали преко писма, те како је аутор првог хрватског сонета ћирилицом *prosio* за помоћ с ове стране реке, добивши за прилог хонорар већи од месечне плате. Шајкашки језикотворно, Ненин истиче, костичевски, и „пеге на односима” славних књижевника, Антуна Густава и нашег Јанка, те сведочи о најчистијем односу и историји пријатељства Мице и Лазиног *Шиме, чеда возљубљеног*. Велику медаковићевску тему Загреба у српској књижевности и култури Ненин обрађује на најбољим примерима. За почетак, Лазу Костића, са опасног терена нагађања, детектујући касније непогрешиво и корен неспоразума који је довео до сукоба са Змајем, писац доводи у стварност у којој га је *Србобран* (у Аграму

svojedobno nazočan лист, а не бачки Сентомаш) коштао универзитетске каријере. Потом, по други пут, као Марка Краљевића међу Србе, доводи Милана Кашанина у главни град Хрватске, дајући данас невероватну слику Загреба у време Првог светског рата, који је тада био, после Крфа, најважнији град за српску књижевност. Атмосферу у којој се, упркос свему, поприлично слободно живело и стварало, те осећало делом веће целине, Ненин истиче одабиром једне, у овом веку, оксиморонске конструкције Милана Кашанина, који износи своје захтеве од „наше хрватске књижевности”: данас нам ово звучи, каже писац, „као *Їорки њољубац*”. Након тога, следи најбоља *Одбрана књижевности* у *Књижевном Јују*, и то не делима Исидоре Секулић, *Берзелезом* или *Ex Ponto*-м, *Ајошеозом* Милоша Црњанског, Ђоровићевим сећањима или песмама Тина Ујевића и Анице Савић, већ ставом и односом према књижевним делима, те откривеном бојом књижевне критике, коју је на својој палети замешао и свима суптилно наметнуо нико други до касније вазда мудроћуљиви Иво Андрић. Једно по свему и *розге* необично присуство у часопису, какво је било оно Светозара Ђоровића у *Књижевном Јују*, истиче Ненин као уникат и у светским размерама, пишући како је Бранко Машић постхумно написао негативну критику романа *У хелијама*, најавивши тај текст у читуљи његовог аутора! И стогодишњицу једног писма, онога које је, из Иланче, 1919, Милош Црњански упутио управо поменутом Машићу у Загреб, Ненин обележава, детектујући његов значај који сеже и даље од, за мене барем, антологијске реченице која опцрта свакодневицу писца у завичају, у којој потоњи песник, романописац и дипломата, очекујући, ипак, много од дана који долазе, каже: „Zasad ja sadim lukas i čitam Omira”. Прича о необичном уласку Црњанског у српску књижевност, као и припреме за прелазак часописа у нову престоницу нове државе Јужних Словена, објашњени су детаљно у тексту, из којег издвајамо још и Ненинову минијатуру на петопарцу из једне фусноте, у којој каже: „Са писањем је као са фудбалом: трудите се да што мање грешите, а да притом исправљате и туђе грешке. Али, понекад, *немајте дан*.” О даљем присуству Црњанског у Загребу, те коју је и чију књигу донео и тамо поклонио Андрићу, Ненин пише и поводом доследности и још понечега, истичући и послератну Милошеву (како би Михиз, с правом, волео да га најзад називамо) меру за хонорар: *истио као и Андрићу*, али и важност и значај хрватске почасту у виду лексикона посвећеног Марину Држићу, какав, по свему, заслужује, са ове обале, и Андрић.

Наредна целина у овој књизи су прикази књига које тематизују ауторе и писце с обе обале, а које је Миливој Ненин објављивао од 1988. до 2022. године. На почетку долази *Књија о Орфелину*, која је по свему и књига о њеном аутору, и великом приказивачу и свима нама тако драгом Лази Чурчићу, коју је 2002. приредио непревазиђени вуковарски орфелинолог Боривој Чалић, а на концу стиже хируршки прецизно, а центлменски

пристојно вивисецирање – ја тврдим, без позитивне конотације аугментатива – књижурина и литерарног споменика неразумевању, насловљеног *Ivo Andrić, jedan evropski život* Михаела Мартенса. Из свих с пажњом прочитаних и знањем представљених књига, Ненин издваја најбоље и највредније, упућујући и на оно што су, мање или више вешто, аутори сакрили између редова или, понекад, с предумишљајем или без њега, пропустили да закључе, повежу и разјасне.

Од петпарачког летка о Матавуљевој смрти, преко званичних лекарских налаза и аутоцитата због потребе разјашњења личнога имена, *Дојуне и ђрејиска* посвећени издању треће књиге преписке Лазе Костића, текст су у којем, искрено и научнопопуларно, Миливој Ненин бриљира на свакој страници. Јулча Паланачка као претеча свих безбедносних система, реч *ојџич* као лингвистичка вододелница, новчано наплаћени сукоб Мађаша Михелича, мађарског краљевског поштара из Сомбора, са Костићевим псом Лолом – у Даљу је Лола, неизоставно, керуша: имали смо, и у сокаку и у авлији, више истоимених узорака, оп. С. О. – сликају и Лазу и аутора приказа као истински ведре људе и прворазредне хумористе, који ни у једној ситуацији неће пропустити прилику да насмеју ни себе, ни друге. Такође, с друге стране, *Одбрану Лазе Костића* као преводиоца, песника, језикословца и језикотворца, од нападача, бранилаца и површних читалаца, коју је Светозар Петровић предузео у својој књизи из 2010. године, приказивач фишкалски убедљиво заступа и пред поротом потврђује.

И Тинов повратак у Београд, град који га је размазио, и одлазак из њега као спас за Тина као писца, представљен је на примеру књиге Недељка Јешића из 2009. године. Случај *Биографије без мрље*, једног „Хрвата у Србији, Србина у Хрватској”, ког Црњански вечно чува у стиху „Мој Сибе полудели”, открива писца и сликара Миличића у узбудљивом, пионирском штиву, биографском есеју који се чита као занимљив роман који је Јосип Лешић објавио у последњој сарајевској предатној години. И у *Тренуцима озарења* настао је успешан приказ једне књиге Гвида Тартаље која се, још од приређивачког наслова *Прејиска са Црњанским, Аутиобиографске белешке* опирала опису, иако је кресе смисао за детаљ, лепо и анегдотско, због чега се лако и са уживањем чита. Ту је и Десничин прв писања, који открива Јован Радуловић у књизи *Дјело настјаје даље од иисаћеј сјола* из 2005, као и ванредно занимљива *Прећујкивања Свејозара Пејровића у Дневнику из Индије*, у којем видимо пишчев лик и биографију, али и Ненинову детекцију рационалних убода, те у пракси остварену племениту потребу да се аутору као уздарје врати вансеријска реченица написана о другом. Наиме, цитирајући Петровићев став о Сретену Марићу из 1983. године, Ненин дефинише и овог ствараоца и његов рад одредницом „интелектуално беспријекорно поштен”.

Мрко, *окрућно и неумољиво*, како је Игор Мандић портретисао Крлежу у својој књизи *Збојом, грађи Крлежа* из 1988. године, Миливој Ненин крсти свој текст и разјашњава Мандићев угао гледања на овог аутора не као на писца него као на институцију, са којом опроштај не значи растанак од списатеља, него од папе једне жалосне књижевне политике. Читао је и представио Ненин, с љубављу и пажњом, и *Прейиску Свејџозара Пејџровића* из 2014. године, те истакао важност његовог доласка у Нови Сад, али и повукао неуочену паралелу о опором и помало горком хумору овог „човека са мером у свему”, који цењени професор дели са зачетником нашег реализма Јаковом Игњатовићем. Несвакидашња духовитост ишчитана је и из *Писама, сусрејћа и тирајова* Милана Кашанина, које је приредила Зорица Хацић 2021, а у којој највећи барањски Србин сија као мисионар и пример несебичности, којем се нисмо, ни у ком погледу, довољно одужили. Затим, у *Првом веку Душка Радовића*, видимо писца који је годинама будио Београд, а који се као писац пробудио у Загребу, у којем је, 1949. године, у хотелу Еспланада, почео да верује да би могао да пише песме, написавши *Био једном један лав, Писмо за ловца и Да ли ми верујеште*. За крај остаје поменути час анатомије, у којем већ јасно одабрани наслов *Рај се не омакне* сведочи о, усудићу се да кажем, потпуној неспремности аутора Михаела Мартенса да изађе на крај са одабраном темом и епохом којом се, из свог стереотипног угла, бавио у свом неуспелом покушају разумевања дана и дела Иве Андрића, те контекста који их је обликовао и одредио.

У *Црњицама*, последњем поглављу ове књиге, Миливој Ненин доноси *Писмо уреднику о немоћности да се напише њекст о Крлежи*, које заснива на једном прозаичном примеру: „Ласић пише о неком голу-бијем паприкашу од којег је Крлежа покварио стомак – а не пише ни реч о полемици Крлеже са Црњанским”, због чега ни он, поентирајући ефектно, није у стању да у његовом делу „разлучи чињенице првог од чињеница другог реда”. Напоследку, Миливоја Ненина као бескомпромисног браниоца истине видимо у тексту интригантног наслова *ПМ – српској омладини*, у којем се, силином шута Петра Никезића, обарају по свему излишне хиперболизације које је, променом друштвеног уређења и политичких прилика, као инстант-релевантне одједном заступао Петар Милосављевић, откривши „тајну идентитета” и ни од кога несакриван и у књигама већ познат лик Мијата Црнка, деде Бошка Петровића и Змајевог пријатеља, као превасходно припадника хрватског народа. Ненаписана Ненинова пародија *Над једном и њо бабом Бошка Пејџровића*, која за тему има потенцијална идентитетска истраживања пишневог женског родослова, остварује се већ у врхунској минијатури која објашњава да се такво поароовско предузеће умногоме отежава и усложњава чињеницом да бабе имају тенденцију да кроз живот мењају презимена.

Зазивајући у чамцу лик најславнијег српског нововековног песника с обале Драве, Ђорђа Нешића, аутор књигу закључује записом *О овој књизи, Мало о наслову, а више о поднаслову*, истичући да није, ипак, успео да је прецизно поднаслови, јер „Од наслова више нико ништа не очекује”. Након виšekратног читања и уживања у овим огледима, а настојећи да вишедеценијску и прекодвадесетоструку Ненинову јединствену праксу насловљавања књига речима на слово С испоштујем у потпуности, слободан сам да понудим, као прво потенцијално решење овог проблема, кратку допуну наслова, *Сјиси с обе обале*, која поништава потребу поднаслова. За тражени текст испод на корицама портретисаног панонског Хароновог чамције имам и водоточно-непропусну поднасловну разјасницу *Над њрејиском њројеклој времена*. Обе их стављам као пуно име свог приказа, с намером да одатле оду у номенклатуру неког наредног издања ове књиге, што би ми омогућило и да, барем делимично, вратим властити дуг из времена појављивања овог дела, када сам за своју књигу, као наслов, преоденуо и преотео речити поднаслов једне банатске књиге Миливоја Ненина.

Др Срђан В. ОРСИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
srdjan.orsic@ff.uns.ac.rs

ТИХИ ОБРТ ЂОРЂА МАТИЋА

Ђорђе Матић, *Нове и изабране њјесме*, Космос, Београд 2024

Однос према *јуџословенском* (и свим дерогативним или панегиричким дериватима који се даду извести из ове основе) можда је најстрашнија отворена рана у свим „постјугословенским” културама које још увек траже однос према овој епизоди у два наставка. Постављање према овом питању је неретко сводљиво на резигнирано инвентарисање некадашњих индустријских гиганата и носталгично евоцирање (не)доживљених летовања (те се из тога на најбољи начин читава потрошачка беспарица савременог доба), а догађа се и (или) радикално негирање *јуџословенској искусиња* као демонског искушења различитим ентитетима. Напоследку, оно је и једно центлменско гурање под тепих и прећуткивање *неџријајине* теме (под изговором недовољности или немогућности академске дистанце за коју наука још увек није открила формулу). Аутор који се прими ове теме (независно од тога колико јој простора даје) суочиће се са кла-